

ΔΙΑΚΟΣΙΟΣΤΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ ΤΗΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΑΓΩΝΟΣ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ

Κείμενο του Επίκουρου Καθηγητή Ιάκωβου Ακτσόγλου

Ο λεόντειος βρυχηθμός των Ελλήνων, ο Εθνικοαπελευθερωτικός Αγώνας, που εκδηλώθηκε τον Μάρτιο του 1821, είναι η σημαντικότερη χρονική στιγμή στη νεότερη Ιστορία της Φυλής μας.

Ένας μικρός Λαός, που δεν ξέχασε ποτέ τη αρχαία και ένδοξη καταγωγή του, και στη μαύρη νύκτα του δικού του, ασιατικού, Μεσαίωνα συνήθιζε να μιλά γι' Ανάσταση, να κτυπά το πυρωμένο σίδερο για να το κάμει σπαθί, να χύνει μολύβι για να φτιάχνει βόλια, να φορτώνει στα σιτοκάραβά του κανόνια για να τα μετατρέψει σε κάστρα θαλάσσια, κατάπινε την οργή του, έπνιγε τον λυγμό του και έσφιγγε τα δόντια του αναμένοντας -μετά από κάθε αποτυχημένη εξέγερσή του, που επνίγετο στο αίμα- την αυγή Εκείνης της Ημέρας. Θυμάται με πίκρα ο Γέρος του Μοριά (1770-1843) και διηγείται στ' απομνημονεύματά του:

«[...] Τὰ ἀγκάθια ἐκυμάτισαν εἰς τὴν γῆν τῶν πατέρων μας, ἡ ξακουσταῖς πολιτεῖαις ἐχορτάριασαν, ἡ ταπεινὴ φλογέρα τοῦ βοσκοῦ μὲ τὰ ὀλίγα του γίδια ἐλάλει εἰς τὰ περίφημα μνημεῖα τῶν Ἑλλήνων, ἡ πίστις ὅμως δὲν ἐχάθη, ἐσώζετο, καὶ ἔρημο ἔωκλῃσι ἦτον εἰς τὸν λαὸν παρηγοριὰ τῶν πόνων. Οἱ κλέφτες ἡμαστέ ἐλεύθεροι, ἀλλὰ τί ζωὴ, τί ἄνθρωποι! Βασανισμένοι, αἰσκιωτοί, ἄγριοι εἰς ταῖς σπηλαιῖς, εἰς τὰ βουνὰ, εἰς τὰ χιόνια σὰν τὰ θηρία, μὲ τὰ ὁποῖα συζούσαμε. [...] Ὅταν ἐμβῆκα εἰς τὴν Τριπολιτζὰ μὲ ἔδειξαν εἰς τὸ παζάρι τὸν Πλάτανο ὁποῦ ἐκρέμαγαν τοὺς Ἑλληνας, ἀναστέναξα καὶ εἶπα: ἄϊντε, πόσοι ἀπὸ τὸ σόγι μου καὶ ἀπὸ τὸ ἔθνος μου ἐκρεμάσθησαν ἐκεῖ, καὶ ἐδιέταζα καὶ τὸν ἔκοψαν ἐπαρηγορήθηκα καὶ διὰ τὸν σκοτομὸν τῶν Τουρκῶν. [...]».

Ωστόσο, τα πράγματα δεν τα έβλεπαν έτσι μόνον οι υπόδουλοι ραγιάδες. Οι συνθήκες που εν συνόψει περιγράφονται στο παραπάνω απόσπασμα, μέσα στις οποίες προσπαθούσε να επιβιώσει ο Έλληνας -παρά τις προσπάθειες που καταβάλλουν σύγχρονοί μας ώστε να ψιμυθιώσουν το χαρακτήρα και να εξωραΐσουν την εικόνα της οσμανικής κατοχής- ήταν τραγικές. Κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνας πολλά εγράφησαν κείμενα και εκατοντάδες κατετέθησαν σχόλια θαυμασμού από Ευρωπαίους για τον χερσαίο και θαλάσσιο Αγώνα ώστε ν' αποκτήσουν οι Έλληνες την Ελευθερία τους. Επιλέγουμε και μεταφέρουμε εδώ απόσπασμα από, σχετικό με την Επανάσταση, έργο ενός εκ των σημαντικότερων αξιωματικών του γαλλικού Πολεμικού Ναυτικού και καλλίστου μελετητού του γίνεσθαι στ' Οσμανικό Κράτος κατά την ιστορική του πορεία, του

Αντιναυάρχου Πιέρ Ζουριέν ντε λα Γκραβιέρ (1812-1892) στο οποίο περιγράφεται η κατάσταση απελπισίας που είχαν περιέλθει εκ της οσμανικής δουλείας οι Έλληνες:

«[...] Ουδέποτε ἔθνος ἐτάφη βαθύτερον ὑπὸ στρῶμα δουλείας καὶ ἀμαθείας. Ἡ ἀναγέννησις τῆς Ἑλλάδος εἶναι φαινόμενον, οὗ δευτερον παράδειγμα πιθανῶς ἡ ἱστορία δὲν θέλει παρουσιάσῃ, καὶ ὅπερ μόνον ἔξοχος ζωτικότης δύναται νὰ ἐρμηνεύσῃ. [...] Χρήματα, στόλον, στρατόν, αἰωνίας συμμαχίας, ἡ Τουρκία εἶχε τὰ πάντα. Ἡ Ἑλλὰς μόνον τὴν ἀπελπισίαν τῆς. Ἡ σωτηρία αὐτῆς προῆλθεν ἐκ τοῦ ἀδυνάτου πάσης ἐλπίδος. Εἰς τοῦτο εἶχον αὐτὴν περιαγάγη. Αἰμόφυρτος, ἡκρωτηριασμένη, ψυχορραγοῦσα ὑπὸ τὸν πόδα τῶν παλαιῶν αὐτῆς κατακτητῶν, οὐδέποτε ὑπέκυψε, διότι αἱ συνέπειαι τῆς ὑποταγῆς αὐτῆς παρίσταντο αὐτῇ φρικωδέστεραι αὐτῆς τῆς ἐξολοθρεύσεως. Ἐὰν οἱ Τοῦρκοι ἦσαν συνήθεις τινὲς πολέμιοι, ἡ καρτερία τῶν Ἑλλήνων ἡδύνατο ἴσως νὰ καμφθῇ. Ἡ ψυχρὰ θηριωδία τοῦ νικητοῦ ἐπερώννυνεν ἐν καιρῷ τὸ θάρρος αὐτῶν καὶ ἀνεξωγοῖν τὰς κινδυνευούσας ν' ἀπολεσθῶσι συμπαθείας. Ἡ ἀνεξαρτησία τῆς Ἑλλάδος εἶχεν ἀπὸ πολλοῦ φαίνεται ἀναγραφῇ ἐν τοῖς βουλευμασι τοῦ οὐρανοῦ, διότι οἱ μεῖζον ἔχοντες συμφέρον νὰ καταπνίξωσιν αὐτὴν ἐγένοντο οἱ πρῶτοι αὐτῆς συνεργοί. [...] ὁ ὑποναύαρχος Ἀλγκὰν προεῖδε μετὰ σπανίας διορατικότητος τὴν ἀναπόφευκτον λύσιν τῆς ἐπαναστάσεως. 'Ἡ εὐρωπαϊκὴ Ἑλλάς,' ἔγραφε τῇ 30 Σεπτεμβρίου 1821, 'δὲν δύναται πλέον νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν προτέραν αὐτῆς ζωὴν. Οἰαδήποτε εἰρήνευσις, οἰαδήποτε διευθέτησις τοῦ ζητήματος ἐπὶ τοιαύτης βάσεως δὲν θὰ κατέλθῃ εἰς βιώσιμον τι ἀποτελέσμα. Εἰς μάτην ἡ Υ. Πύλη ἤθελε σκορπίσῃ τὰ ἀμνηστευτικά αὐτῆς μπουγιουρντί. Ὁ πρὸς τὴν χριστιανικὴν Εὐρώπην διδόμενος λόγος αὐτῆς ἡδύνατο ἴσως νὰ εἶναι εἰλικρινὴς οὐδέποτε ἐν τούτοις θὰ εἶχε τὴν δύναμιν ἡ Πύλη νὰ τηρήσῃ τὰς ὑποσχέσεις τῆς. Ὁ φανατισμός, ἡ δίψα τοῦ αἵματος καὶ τῆς λεηλασίας, ἡ πληῖς τῆς ἡρεμίας, ἡ κραυγὴ τοῦ ἡγεμόνος ἐντρόμου, συνήγειραν τὸ τρίτον τῆς Ἀσίας. Οἱ Μουσουλμάνοι ἔλαβον τὰ ὄπλα πρὸ τοῦ δὲ τὰ καταλίπωσιν ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἐὰν μέλλῃ νὰ ἐπαναχθῇ ὑπὸ τὸν ζυγόν, θέλει ἐξαφανισθῇ. Ποίαν ἐγγύησιν δύναται νὰ παράσῃ αὐτῷ κυβέρνησις ἀνύπαρκτος, -ἐκτὸς ἂν θέλωμεν νὰ ἀποκαλέσωμεν κυβέρνησιν τὴν αὐθαίρετον θέλησιν τοῦ ἐλαχίστου ἀγᾶ, ἢ κάλλιον εἰπεῖν, ἐν τοῖς χρόνοις τούτοις, τὴν θέλησιν οἰουδήποτε ὑποκειμένου φέροντος κίδαριν [τουρμπάνι]; Δὲν ὑπάρχει πλέον ἄλλο διὰ τοὺς Ἕλληνας, μετὰ τὴν ἐπιλάμψασαν αὐτοῖς ἡὼ τοῦ πολιτισμοῦ, ἢ το χάος ἢ ἡ ἐλευθερία'. [...]

Οἱ τότε Ἕλληνες, θυσιάζοντας χιλιάδες ψυχές, χύνοντας πολὺ αἷμα, υφιστάμενοι ἀπεριγράπτους κόπους, στερήσεις καὶ βασάνους, με τὰ πενιχρά μέσα που διέθετον οἱ ἴδιοι, στὴν ξηρὰ καὶ στὴ θάλασσα, καὶ με τὴ βοήθεια που δέχθηκαν ἀπὸ φίλους τῆς Ελευθερίας ὅπου γῆς, τοὺς Φιλέλληνες, που ἐστερξαν τὸν Αγῶνα με κάθε μέσο -πολλοὶ προσφέροντες τὴν ἴδια τους τῆς ζωῆς, πίπτοντες μαχόμενοι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς τιμῆς- κατάφεραν νὰ ἀποδιώξουν τὸν βάρβαρο δεσπότη τους, ν' ἀποτινάξουν τὸν πολυώδυνο ζυγὸ τοῦ που γιὰ αἰῶνες τοὺς εἶχε ἐπιβάλλει καὶ νὰ εἰσελθῶν στὴν χορεία τῶν Ελευθέρων Ἐθνῶν.

Σήμερα, ἀκούμε καὶ διαβάζουμε συχνὰ ν' ἀμφισβητεῖται ὁ ἐθνικὸς χαρακτήρας που εἶχε ἡ Εξέγερση τῶν Ἑλλήνων. Σ' αὐτὴ τὴν «ἀποψη» ἀπαντοῦν τὰ πολιτικὰ κείμενα ἐκείνης τῆς ἐποχῆς ἀλλὰ καὶ οἱ ἴδιοι οἱ Πρωταγωνιστές. Διαβάζουμε στὸ προοίμιό τοῦ *Προσωρινοῦ Πολιτεύματος τῆς Ἑλλάδος* (1822):

«ΕΝ ΟΝΟΜΑΤΙ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΚΑΙ ΑΔΙΑΙΡΕΤΟΥ ΤΡΙΑΔΟΣ

Το Ἑλληνικὸν ἔθνος, τὸ ὑπὸ τὴν φρικώδη Ὄθωμανικὴν δυναστείαν, μὴ δυνάμενον νὰ φέρῃ τὸν βαρύτατον καὶ ἀπαρδειγμάτιστον ζυγὸν τῆς τυραννίας, καὶ ἀποσεῖσαν αὐτὸν μὲ μεγάλας θυσίας, κηρύττει σήμερον διὰ τῶν νομίμων Παραστατῶν του, εἰς Ἐθνικὴν συνηγμένων

Συνέλευσιν, ἐνώπιον Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων 'τὴν Πολιτικὴν αὐτοῦ "Υπαρξιν καὶ Ἀνεξαρτησίαν' ἐν Ἐπιδαύρῳ, τὴν α' Ἰανουρίου, ἔτει αὐκβ. καὶ α'. τῆς Ἀνεξαρτησίας. [...]».

Ο Κολοκοτρώνης αντιλαμβάνεται ξεκάθαρα την ιστορική συνέχεια του Γένους και δεν αφήνει περιθώρια παρερμηνειών στον λόγο του:

*«[...] ὁ ἐδικός μας πόλεμος ἦτον ὁ πλέον δίκαιος, ἦτον ἔθνος μὲ ἄλλο ἔθνος, ἦτον μὲ ἓνα λαόν, ὅπου ποτὲ δὲν ἠθέλησε νὰ ἀναγνωρισθεῖ ὡς τοιοῦτος, οὔτε νὰ ὀρκισθεῖ, παρὰ μόνο ὅ,τι ἔκαμνε ἡ βία· οὔτε ὁ σουλτάνος ἠθέλησε ποτὲ νὰ θεωρήσῃ τὸν Ἑλληνικὸν λαὸν ὡς λαόν, ἀλλ' ὡς σκλάβους. Μιὰν φορὰν, ὅταν ἐπήραμεν τὸ Ναύπλιον, ἦλθεν ὁ Ἄμιλτον νὰ μὲ ἰδῇ· μοῦ εἶπε ὅτι πρέπει οἱ Ἕλληνες νὰ ζητήσουν συμβιβασμόν, καὶ ἡ Ἀγγλία νὰ μεσιτεύσῃ· ἐγὼ τοῦ ἀποκρίθηκα, ὅτι αὐτὸ δὲν γίνεται ποτέ, ἐλευθερία ἢ θάνατος· ἐμεῖς **Καπετὰν Ἄμιλτον ποτὲ συμβιβασμὸν δὲν ἐκάμαμεν μὲ τοὺς Τούρκους· ἄλλους ἔκοψε, ἄλλους ἐσκλάβωσε μὲ τὸ σπαθί καὶ ἄλλοι, καθὼς ἡμεῖς, ἐζούσαμεν ἐλεύθεροι ἀπὸ γενεὰ εἰς γενεά· ὁ βασιλέας** [Κωνσταντῖνος ΙΑ' Παλαιολόγος - ὁ τελευταῖος Αυτοκράτορας] **μας ἐσκοτώθη, καμμία συνθήκη δὲν ἔκαμε· ἡ φρουρά του εἶχε παντοτινὸν πόλεμον μὲ τοὺς Τούρκους, καὶ δύο φρούρια ἦτον πάντοτε ἀνυπότακτα·** - μὲ εἶπε, ποῖα εἶναι ἡ βασιλικὴ φρουρά του, ποῖα εἶναι τὰ φρούρια; - ἡ φρουρά τοῦ Βασιλέως μας εἶναι οἱ λεγόμενοι Κλέφται, τὰ φρούρια ἡ Μάνη καὶ τὸ Σούλι καὶ τὰ βουνά· ἐτῆ δὲν μὲ ὠμίλησε πλέον. Ὁ κόσμος μᾶς ἔλεγε τρελλούς· ἡμεῖς ἂν δὲν εἴμεθα τρελλοί, δὲν ἐκάναμεν τὴν ἐπανάστασιν, διατὶ ἠθέλαμεν συλλογισθεῖ πρῶτον διὰ πολεμοφόδια, καβαλλαρία μας, πυροβολικὸ μας, πυροτηθήκαις μας, τὰ μαχαζιά μας, ἠθέλαμεν λογαριάσει τὴν δύναμιν τὴν ἐδικήν μας, τὴν τούρκικη δύναμη· τώρα ὅπου ἐνικήσαμεν, ὅπου ἐτελειώσαμεν μὲ καλὸ τὸν πόλεμόν μας, μακαριζόμεθα, ἐπαινόμεθα· ἂν δὲν εὐτυχούσαμεν, ἠθέλαμεν τρώγει κατάρες, ἀναθέματα. [...]*».

Στην εἰδηση της εκδηλώσεως της Εγέρσεως των Ελλήνων οι αντιδράσεις από τους τρίτους ήταν ποικίλες· οι απαισιόδοξοι -γνωρίζοντας τι εἶχε συμβεῖ σε ἀνάλογες περιπτώσεις του παρελθόντος- λυπήθηκαν για τὴν τύχη που θα εἶχαν οι Εξεγερθέντες, οι αισιόδοξοι -ελπίζοντας σε ἓνα αἰσιο ἀποτέλεσμα αὐτὴ τη φορὰ- ἐχάρησαν. Γράφει ὁ Αλεξάντρ Σεργκέγιεβιτς Πούσκιν (1799-1837) στο *Ημερολόγιον τῆς Ἑλληνικῆς Επαναστάσεως* (1821):

«[...] Ἄπαντες ἀπηλπίζοντο περὶ τῆς αἰσίας ἐκβάσεως τῶν σχεδίων τῆς φιλικῆς ἐταιρίας· ἐγὼ ὅμως ἔχω ἀκράδαντον πεποίθησιν περὶ τοῦ θριάμβου τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς ὑπὸ τῶν Ὀθωμανῶν ἐγκαταλείψεως τῆς ἀνθηρᾶς χώρας τῆς Ἑλλάδος τοῖς νομίμοις κληρονόμοις τοῦ Ὁμήρου καὶ τοῦ Θεμιστοκλέους. [...]».

Από τους ἐναντίους ἄλλοι μεϊδίασαν εἰρωνικῶς καὶ ἄλλοι οργίσθηκαν. Κάποιοι, ὅπως καὶ οἱ ὀσμανοὶ δυνάστες, ἐκτὸς τῆς οργῆς τους δὲν ἐκτίμησαν καὶ ὀρθῶς πίστεψαν στὴν ἀρχὴ ὅτι ἐπρόκειτο γιὰ ἀκόμη μία «στάση», σαν αὐτές που εἶχαν ἐκδηλώσει οἱ «αγνώμονες» Ρωμιοὶ πολλές φορές στο παρελθόν, ἓνα τοπικοῦ χαρακτήρος «επεισόδιο στο Μοριά» που με λίγες δυνάμεις καὶ πολὺ βία θα μπορούσαν ἐυκόλως νὰ καταστείλουν καὶ πάλι. Αὐτὴ τη φορὰ ὅμως δὲν ἦταν ἔτσι...

Ὁ Ἀγώνας τῶν Ελλήνων προκάλεσε τὴ μεταστροφή τῆς στάσεως τῶν Εὐρωπαϊκῶν Δυνάμεων, οἱ ὁποῖες, ἡ μία μετὰ τὴν ἄλλη, ἀρχισαν νὰ ἐπαναξιολογοῦν τὸ ζήτημα τῆς συστάσεως ἐνὸς Ἑλληνικοῦ Κράτους καὶ τελικῶς εἰσέφεραν στὴν ἐπιτυχία τῆς ἐθνικῆς μας ἀποκαταστάσεως.

Έγινε το παράδειγμα για τα λοιπά βαλκανικά έθνη ώστε και αυτά να σηκώσουν το κεφάλι και να περάσουν το κατώφλι της διεκδικήσεως της δικής τους ελευθερίας.

Κατέστη αφετηριακό σημείο της καταλύσεως του καθεστώτος υπό το οποίο ζούσαν πολλοί λαοί της Ευρώπης, αυτό που είχε επιβάλει η βασική πρόνοια της Ιεράς Συμμαχίας (1815), βάσει της οποίας οι *«Ηγεμόνες θεωρούσιν εαυτούς ως απλούς υπό της Θείας Προνοίας τεταγμένους εκτελεστές των βουλών της Προνοίας»*.

Μετά την επιτυχία του Ελληνικού Εθνικοαπελευθερωτικού Αγώνος, ευρωπαϊκοί λαοί θα περάσουν στη φάση της διεκδικήσεως της εθνικής τους αυθυπαρξίας, των πολιτικών και κοινωνικών τους ελευθεριών. Η Δεύτερη Γαλλική Επανάσταση του Ιουλίου του 1830, ή *Εξέγερση των Τριών Ενδόξων Ημερών* (26-29 Ιουλίου) όπως έμεινε γνωστή στην Ιστορία, η οποία προκάλεσε την κατάργηση του προνομίου της κληρονομικής εξουσίας και την επαναφορά του καθεστώτος της συνταγματικής μοναρχίας με σημαντικές βελτιώσεις ως προς τη συμμετοχή του λαού στην πολιτική ζωή της Γαλλίας, η Επανάσταση των Βέλγων (1830-1831), που οδήγησε στη σύσταση του ανεξαρτήτου Βασιλείου τους, η ανεπιτυχής, κατά της ρωσικής κηδεμονίας, εξέγερση των Πολωνών του Νοεμβρίου του ίδιου χρόνου, καθώς και οι εξεγέρσεις που συνετάραξαν την Ευρώπη στη δεκαετία του 1840, μπορούν να θεωρηθούν ως γεγονότα απότοκα του ελληνικού παραδείγματος.

Ο Αγώνας των Ελλήνων, ο οποίος αποτελεί το χρονικό ορόσημο της εισόδου του Οσμανικού Κράτους στην προθανάτιο περίοδο του βίου του και ταυτοχρόνως σηματοδοτεί την έναρξη της τελικής φάσεως του διαμελισμού του, συνετέλεσε ακόμη στο ν' αναδειχθούν και να τεκμηριωθούν βασικές παράμετροι, συστατικοί παράγοντες της παρακμής του, αλλά και να δημιουργηθούν εσωτερικές κι εξωτερικές συνθήκες (όπως αυτές που προκάλεσε το Αιγυπτιακό Ζήτημα) που θα επέβαλαν τις, αναπόφευκτες πλέον γι' αυτό -αλλά και μοιραίως καθυστερημένες χρονικώς-, προσπάθειες εκσυγχρονισμού του.

Η διάλυση της στρατιωτικής κάστας των γενιτσάρων, ο περιορισμός των προνομίων της θρησκευτικής κάστας των ουλεμά από τον σουλτάνο Μαχμούτ Β' (1785-1839) -που δεν μπόρεσε, αλλά και τελικώς δεν αφέθηκε από τις τρεις Δυνάμεις, να συνεχίζει να προσπαθεί να «λύσει» το «Ελληνικό Ζήτημα» όπως θα ήθελε, με τις μεθόδους κι ενέργειες που γνώριζε από τους προκατόχους του και χρησιμοποιώντας ως δεκανίκι του τον μισητό του υποτελή Καβάλαλη Μεχμέτ Αλή πασά (1769-1849) της Αιγύπτου- και η υποχρέωση της οσμανικής ελίτ της εξουσίας να προχωρήσει λίγο αργότερα στην Περίοδο των -εν μέρει ατελεσφόρων τελικώς- Μεταρρυθμίσεων (Τανζιμάτ-ι Χαϊριγιέ Ντεβρί, 1839-1871 ή 1876) είναι κάποια χαρακτηριστικά σημεία της επιρροής που άσκησε στ' Οσμανικό Κράτος η επιτυχής Εξέγερση των Ελλήνων.

Το σημαντικότερο δίδαγμα αυτού του Αγώνος είναι το ότι η Ελευθερία, το πολυτιμότερο αγαθό μετά τη ζωή του ανθρώπου, δεν αποκτάται και δεν διατηρείται με κανένα άλλο τρόπο, παρεκτός με την απόφαση για την υπέρτατη θυσία. Μία από τις διπλωματικές κορυφές της τότε Ευρώπης, ο Ιωάννης Καποδίστριας (1776-1831), σε πολυσέλιδη επιστολή του -ανασκόπηση της πολιτικής του σταδιοδρομίας- του 1826 προς τον τσάρο Νικόλαο Α' (1796-1855), μεταξύ άλλων, επισημαίνει:

«[...] Τὸ νὰ ἐλπίζωμε ὅτι μὲ διαπραγματεύσεις θὰ ἡμπορέσωμεν νὰ φέρωμεν τοὺς Τούρκους νὰ συμπεριφερθῶσιν εἰς τοὺς Χριστιανούς μὲ ἀνθρωπιστικὸν καὶ λογικὸν τρόπον σημαίνει ὅτι ἀπαξιῶνουμεν τὴν ἐμπειρίαν αἰώνων καὶ ἀγνοοῦμεν τὴν δική μας ἐμπειρίαν. [...].»

Η επιλογή Ηράκλειος· υπό αυτάς τας συνθήκας η οδός προς την Ελευθερία μία και μόνη. Ο ένοπλος Αγώνας. Η επιταγή πολύ παλαιά για τους Έλληνες· δεδομένη ήδη από τον Θουκυδίδη (ca. 460-400 π.Χ.), όπως αυτή μεταφέρεται μέσα από τον *Επιτάφιο Λόγο* του Περικλέους προς τους πρώτους νεκρούς του Πελοποννησιακού Πολέμου:

«[...] *Αὐτοὺς λοιπὸν [τους ενδόξους νεκρούς], ἐσεῖς τώρα νὰ τοὺς μιμηθεῖτε, καὶ ἀφοῦ σκεφτεῖτε ὅτι εὐτυχία εἶναι ἡ ἐλευθερία, ἐλευθερία δὲ ἡ γενναιότης, μὴν ἀπέχετε ἀπὸ τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου.* [...]».

Η δουλεία, στο στοχασμό των ηρωικών Πολεμάρχων, είναι έννοια συνώνυμη του θανάτου. Το σύνθημα του Αγώνος «*Ελευθερία ἢ Θάνατος*» μόνον έτσι μπορεί να ερμηνευθεί. Αποτυχία της Εθνικής Προσπαθείας θα σήμαινε την επιστροφή στο ερεβώδες και στυγνό παρελθόν, στο αφόρητο καθεστώς της οσμάνικης δουλείας το οποίο ήταν χειρότερο και από τον θάνατο. Αυτό μας εξηγεί η βαρυσήμαντη γραφή του Ρήγα (1757-1798), του φλογοφόρου αυτού εκπροσώπου του ελληνικού επαναστατικού Διαφωτισμού, στο Θούριο:

«[...] *Καλλιῶναι μίας ὥρας ἐλεύθερη ζωή,
παρὰ σαράντα χρόνοι σκλαβιά, καὶ φυλακή.
Τί σ' ὠφελεῖ ἂν ζήσης, καὶ εἶσαι στὴ σκλαβιά,
στοχάσου πὼς σὲ ψένουν καθ' ὥραν στὴ φωτιά.* [...]»,

καθώς και αυτή, στην *Τετάρτη Ωδή* (XIV), του επιφανούς Κάλβου (1792-1869):

«Ὅσοι τὸ χάλκεον χέρι
βαρὺ τοῦ φόβου αἰσθάνονται,
ζυγὸν δουλείας, ἅς ἔχωσι·
*θέλει ἀρετὴν καὶ τόλμην
ἢ ἐλευθερία.* [...]».

Και ο μεγάλος Φίλος της Ελλάδος, ο ρομαντικός Λόρδος Τζωρτζ Γκόρντον Νόελ Μπάιρον (1788-1824), αποφασισμένος να διαθέσει και τη ζωή του ακόμη στον Αγώνα (όπως κι έγινε), συμπληρώνει:

«[...] *Ἄν τὰ νειάτα σου λυπᾶσαι, γιατί θέλεις πλειό νά ζῇς;
τῆς τιμῆς ἐδῶ 'ναι ὁ τόπος, ἄξιος δείξουν μαχητῆς
ζήτα κ' εὔρε ἀνδρείου μνήμα, κι' ἂν ζητήσης θά τ' εὕρῃς,
κύττα γύρω, πιάσε θέσι, στάσ' ἐκεῖ ν' αναπαυθῇς,* [...]».

Αυτό μας επιβεβαιώνει και η ωραία θυσία του Ιερού Λόχου, που συγκροτήθηκε κυρίως από εθελοντές σπουδαστές των ελληνικών παροικιών της Μολδαβίας, της Βλαχίας και της Οδησού, στη μάχη του Δραγατσανίου (Βλαχία, 9 Ιουνίου 1821). Προ εχθρού οκταπλασίου τον αριθμό, που προσέβαλε το σχηματισμό τους με πεζική και ιππική δύναμη, ουδείς εξ αυτών εδειλίασε και τελικώς, κυκλωμένοι όντες και καλούμενοι να παραδοθούν, ωρύνονται ομοθυμαδόν προς τους Οσμανούς: «*ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΔΕΝ ΠΑΡΑΔΙΔΟΝΤΑΙ*». Και η τάξη τους σταδιακώς αραιούται. Πέφτουν ο ένας μετά τον άλλο. Επιλέγουν την Ελευθερία που τους εξασφαλίζει ο ηρωικός τους θάνατος...

Το ίδιο μας διδάσκει η απάντηση του Μακρυγιάννη στην παρατήρηση του γάλλου Υποναυάρχου κόμη του Ρινύ (comte de Rigny), λίγο πριν τη μάχη στους Μύλους της Λέρνης (Αργολίδα, 13 Ιουνίου 1825) με τις επίσης υπέρτερες αιγυπτιακές δυνάμεις του Ιμπραχήμ:

«[...] Έκεῖ πού 'φκιανα τίς θέσεις στοὺς Μύλους, ἦρθε ὁ Ντερνὺς νὰ μὲ ἰδεῖ. Μοῦ λέγει: - Τί κάνεις αὐτοῦ; Αὐτὲς οἱ θέσεις εἶναι ἀδύνατες· τί πόλεμο θὰ κάνετε μὲ τὸν Μπραῖμη αὐτοῦ; Τοῦ λέγω: - Εἶναι ἀδύνατες οἱ θέσεις κι ἐμεῖς. Ὅμως εἶναι δυνατὸς ὁ Θεὸς πού μᾶς προστατεύει, καὶ θὰ δείξουμε τὴν τύχη μας σ' αὐτὲς τίς θέσεις τίς ἀδύνατες. Κι ἂν εἴμαστε ὀλίγοι στὸ πλῆθος τοῦ Μπραῖμη, παρηγοριόμαστε μ' ἓναν τρόπο· ὅτι ἡ τύχη μας ἔχει τοὺς Ἕλληνες πάντοτε ὀλίγους. Ὅτι ἀρχὴ καὶ τέλος παλαιόθε καὶ ὡς τώρα, ὅλα τὰ θεριὰ πολεμοῦν νὰ μᾶς φᾶνε καὶ δὲν μποροῦνε. Τρῶνε ἀπὸ μᾶς καὶ μένει καὶ μαγιά. **Καὶ οἱ ὀλίγοι ἀποφασίζουν νὰ πεθάνουν. Καὶ ὅταν κάνουν αὐτὴν τὴν ἀπόφαση, λίγες φορὲς χάνουν καὶ πολλὰς κερδαίνουν.** [...]».

Η λήθη ή η άγνοια συνιστούν απαξίωση όλων εκείνων των μεγάλων γεγονότων, των πράξεων των ηρωικών Πρωταγωνιστών και των θυσιών των μυριάδων γενναίων ανωνύμων Συμμετασχόντων.

Συνάμα, δηλώνουν αδιαφορία για τον τρόπο με τον οποίο αποκτήθηκε η Ελευθερία της Φυλής μας, που σήμερα απολαμβάνουμε -ενίοτε δε και καταχρώμεθα- πιστεύοντας ασυλλόγιστα ότι αυτό που κάποτε κερδήθηκε και μάς δωρίστηκε μπορεί να υπάρχει στο διηνεκές, αδιαφόρως και αφροντίστως.

Θέτουν σε κίνδυνο την κληρονομιά που πρέπει εμείς, με τη σειρά μας, να παραδώσουμε στους επομένους Έλληνες.

Ας είναι η επέτειος αυτή, των διακοσίων χρόνων από την έναρξη του Αγώνος για την Ελευθερία, η αφετηρία για τον αναστοχασμό μας περί την Ιστορία μας και την ύπαρξή μας ως Έθνους και ως Κράτους, μέσα από τα έργα και τις ημέρες όλων Εκείνων.

Να διδαχθούμε δηλαδή και να φρονηματιστούμε από τα καλά και θαυμαστά και να προβληματισθούμε και ν' απέχουμε από τα κακά και καταστροφικά, όπως την αρχομανία και την δολερή διχόνοια που παρ' ολίγον να οδηγούσαν τον Αγώνα σε τέλος δυστυχές. Μας θυμίζει και πάλι το Στοιχειό του Μοριά μέσ' από τ' απομνημονεύματά του:

«[...] **Εἰς τὸν πρῶτον χρόνον τῆς Ἐπαναστάσεως, εἴχαμε μεγάλην ὁμόνοιαν καὶ ὅλοι ἐτρέχαμε σύμφωνοι** ὁ ἓνας ἐπήγαινε εἰς τὸν πόλεμο, ὁ ἀδελφός του ἔφερνε ζῦλα, ἡ γυναικα του ἐζήμωνε, τὸ παιδὶ του ἐκουβαλοῦσε ψωμὶ καὶ μπαρουτόβολο εἰς τὸ στρατόπεδον καὶ ἂν αὐτὴ ἡ ὁμόνοια ἐβαστοῦσε ἀκόμη δύο χρόνους, ἠθέλαμεν κυριεύσει καὶ τὴν Θεσσαλίαν καὶ τὴν Μακεδονίαν καὶ ἴσως ἐφθάναμεν καὶ ἕως εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν. **Τόσον τρομάξαμεν τοὺς Τούρκους, ὅπου ἤκουαν Ἕλληνα καὶ ἔφευγαν χίλια μίλια μακρᾶ ἑκατόν Ἕλληνες ἔβαζαν πέντε χιλιάδαις ἐμπρός, καὶ ἓνα καράβι μιᾶν ἀρμάδα.** Ἀλλὰ δὲν ἐβάσταζεν ἦλθαν μερικοὶ καὶ ἠθέλησαν νὰ γένουν μπαρμπέριδες εἰς τοῦ κασίδη το κεφάλι μᾶς πονοῦσε τὸ μπαρμπέρισμά τους μὰ τί νὰ κάμωμεν; εἴχαμεν καὶ αὐτονῶν τὴν ἀνάγκην. Ἀπὸ τότε ἄρχισεν ἡ διχόνοια, καὶ ἐχάθη ἡ πρώτη προθυμία καὶ ὁμόνοια καὶ ὅταν ἔλεγε τὸν Κώστα νὰ δώσῃ χρήματα διὰ τὰς ἀνάγκας τοῦ ἔθνους, ἢ νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸν πόλεμον, τοῦτος ἐπρόβαλλε τὸν Γιάννη καὶ μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον κανεῖς δὲν ἤθελεν οὔτε νὰ συνδράμῃ, οὔτε νὰ πολεμήσῃ. [...]».

Η μνήμη και η γνώση είναι το ελάχιστο που τους οφείλουμε, αλλά και η στοιχειωδέστερη υποχρέωση προς εμάς τους ίδιους, τις νέες γενεές, την Πατρίδα μας, τη

Δημοκρατία και τον όπου γης Ελληνισμό. Και ο προσήκων σεβασμός προς την Ιστορία μας και προς όλους Εκείνους που έδωσαν από το χρυσάφι της ψυχής τους για να γραφούν οι χρυσές της σελίδες που, δυστυχώς, κάποιοι σήμερα επιχειρούν να μαυρώσουν, θέτοντας το περιεχόμενό τους επί της προκρουστίου κλίνης του νεογραικυλισμού τους. Ωστόσο, όπως το ευγενές μέταλλο του χρυσού δεν οξειδούται από την επαφή του με τον βόρβορο, έτσι και αυτά τα Ιερά Αναστήματα και τα κατορθώματά τους δεν μειούνται από την προβολή τους μέσω των κατόπτρων του υποκειμενισμού, όποτε αυτά χρησιμοποιούνται για την παρουσίασή τους.

Ολοκληρώνουμε εδώ την ταπεινή αυτή σπονδή προς τις ψυχές των Ιερών Μορφών της Εθνικής μας Παλιγγενεσίας μεταφέροντας την κατακλείδα της χαιρετιστηρίου του Αγώνος των Ελλήνων επιστολής, της 15^{ης} Ιανουαρίου 1822, του μιγά Προέδρου της Αϊτής -προ ολίγων ετών επαναστάτου και του ιδίου κατά των αποικιακών δυνάμεων κατοχής της πατρίδος του- Ζαν-Πιέρ Μπουαγιέ (1776-1850):

«[...] Πολῖται, διερμηνεύσατε πρὸς τοὺς συμπατριώτας ὑμῶν τὰς θερμὰς εὐχὰς, ἃς ὁ λαὸς τοῦ Χαητίου ἀναπέμπει ὑπὲρ τῆς ἐλευθερώσεως αὐτῶν. Οἱ μεταγενέστεροι Ἕλληνες ἐλπίζουσιν ἐν τῇ ἀναγεννωμένῃ ἱστορίᾳ τούτων ἄξια τῆς Σαλαμῖνος τρόπαια. Εἴθε, παρόμοιοι τοῖς προγόνοις αὐτῶν ἀποδεικνύμενοι καὶ ὑπὸ τῶν διαταγῶν τοῦ Μιλτιάδου διευθυνόμενοι, δυνηθῶσιν ἐν τοῖς πεδίοις τοῦ νέου Μαραθῶνος τὸν θρίαμβον **τῆς ἱερᾶς ὑποθέσεως, ἣν ἐπεχείρησαν ὑπὲρ τῶν δικαιωμάτων αὐτῶν, τῆς θρησκείας καὶ τῆς πατρίδος!** Εἴθε, τέλος, διὰ τῶν φρονίμων διατάξεων αὐτῶν μνημονευθῶσιν ἐν τῇ ἱστορίᾳ οἱ κληρονόμοι τῆς καρτερίας καὶ τῶν ἀρετῶν τῶν προγόνων!».